

ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NİN DÖNÜŞÜMÜ VE YEREL YÖNETİMLER

Ahmet TUNÇ¹

Bilal KIZIL²

Özet

Çin Halk Cumhuriyeti, 1 Ekim 1949 tarihinde Mao Zedong önderliğinde kurulmuştur. Nihai amacı komünist bir devlet kurmak olan Mao'nun önderliğindeki Çin Komünist Partisi, toplumsal, ekonomik ve politik yaşamı yeniden düzenleyen sosyalist yeni bir Çin devleti inşa etmiştir. Sosyalist bir Çin'in inşası sürecinde izlenen ekonomik ve politik uygulamalar, siyasi ve toplumsal düzenin işleyişini olumsuz etkilemiştir. Mao'nun ölümünden sonra 1970'li yılların son dönemlerinden itibaren dışa açılma ve ekonomide reform sürecinin başlatılması, Çin'de sosyalist demokratik sistemin dönüşümünü sağlamıştır. Çin'in sosyalist bir ekonomi inşa hamlesinin güçlendirilmesi için devlet tarafından yeni idari reformların yapılması gerekli görülmüştür. Bu reformlar kapsamında merkezi hükümetin ekonomiye müdahalesinin ve bürokrasinin azaltılması yerel yönetim birimlerinin gücünü artırmıştır. Bulunduğu bölgeyi iyi bilen yerel yönetim birimleri yöneticileri, Çin'in ekonomik değişim ve gelişim sürecini hızlandırmışlardır. Merkezi Hükümet'in bazı görev ve yetkilerinin yerel birimlere aktarılması, Çin'in başta üniter devlet yapılanmasının bozulmasına ve bazı idari sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu çalışma boyunca da Çin ekonomisinde yaşanan dönüşümlere bağlı olarak yerel yönetim yapılanmasındaki değişiklikler açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çin Halk Cumhuriyeti, Çin Komünist Partisi, Mao Zedong, Deng Xiaoping, Yerel Yönetimler.

1 Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniv. İİBF, atunc@ksu.edu.tr

2 YL Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniv. İİBF, bilalkzl@hotmail.com

Giriş

Binlerce yıllık tarihi birgeçmişe sahipolan Çin, insanlık tarihine yapmış olduğu katkılardan dolayı önemli bir medeniyettir. Geçmişte tarihî İpek ve Baharat yolları üzerinde olması sebebiyle de dünya ticareti üzerinde söz sahibi bir ülke olmuştur. Zengin bir medeniyetin mirası üzerine kurulan Çin Halk Cumhuriyeti yapılan ekonomik hamleler sonucunda, günümüz ekonomi dünyasında etkili bir ülke konumuna gelmiştir.

Sosyalist bir devlet kurma amacı olan Mao Zedong, Çin’de yoksul, yalıtılmış ve kırsal sanayiye dayanan ekonomik yapısını geliştirirken, 1978 yılında itibaren ise Deng Xiaoping ile birlikte her alanda hızlı bir dönüşüm sürecine girilmiştir. Çin’in ekonomik dönüşümünün gerçekleşmesine katkı sağlamak amacıyla ülkenin sahip olduğu idari yapılanmada yeni düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Çin ekonomisinin ana motoru olan yerel yönetim birimlerinin düzen ve işleyişlerinde yapılan değişiklikler, ekonomik büyümenin önünü açmıştır. 20. Yüzyıl’ın son yirmi yılında ortalama yıllık % 9’un üzerindeki ekonomik büyüme hızı ile Çin, dünyanın en hızlı büyüyen ekonomisi olmuştur. Günümüzde Çin ekonomisi, Amerika’dan sonra dünyanın en büyük ikinci ekonomisi konumundadır (Fairbank ve Goldman, 2006: 406-409). Yerel yönetimlerin bu ekonomik büyümede katkısı oldukça fazladır. Komünist yönetim tarzından dolayı Çin’deki yerel yönetimlerin örgütsel yapısı, liberal demokrasilerde olan yerel yönetimlere göre oldukça farklılıklar göstermektedir.

Ayrıca Çin ekonomisinin 1980’lere doğru geçirmiş olduğu değişim ve dönüşüm sürecinde yerel yönetimlerin etki alanlarının arttırılmıştır. Bu anlamda Çin’de yerel yönetimlerin güçlendirilmesiyle birlikte ekonomik büyümede paralel bir seyir izlemiştir.

1. Çin’deki Ekonomik Değişimler ve Yerel Yönetim Sisteminin Gelişim Süreci

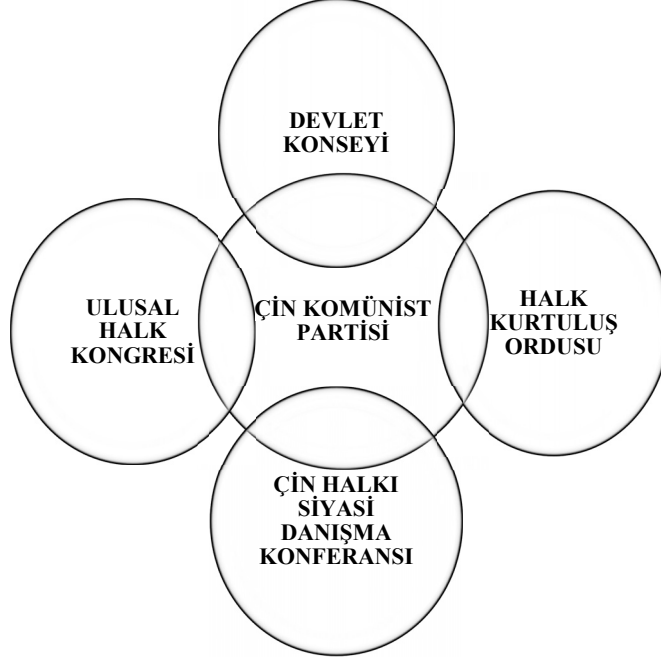
Günümüzde Çin, ekonomide yakaladığı başarı ile kendinden söz ettirmektedir. Bu başarısının arkasında yerel yönetim birimlerinin katkısı önemli bir yer tutmaktadır. Bu başarının kazanılmasında yerel yönetim

birimlerine farklı düzeylerde tanınan siyasi ve iktisadi özerklikler, Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bugüne kadar olan tarihi süreçler sonucunda şekillenmiştir. Çin'in dönüşümünde iki önemli tarihi kavşak bulunmaktadır. Birincisi Mao Zedong'un önderliğinde bağımsız bir Çin'in kurulması, ikinci ise Deng Xiaoping ile başlayan sosyalist piyasa ekonomisi ve Çin'in yükseliş sürecinin başlamasıdır.

1.1. Mao Zedong Dönemi

Çin Komünist Partisi (ÇKP) Mao Zedong önderliğinde, Guomindang Partisi üyelerine karşı verilen iç mücadele savaşının kazanılması sonucunda Çin Halk Cumhuriyeti kurulmuştur. ÇKP iktidara geldikten sonra merkezi kontrol sistemini benimseyerek politik, ekonomik ve sosyal işlerin tek merkezden yürütülmesi için yeni düzenlemeler yapmıştır. Yapılan sosyalist reform planlarına uygun organizasyon ve yönetim birimleri oluşturulmuştur. ÇKP dışındaki muhalif gurupların ve derneklerin faaliyetleri yasaklanmıştır. Çin'deki politik gücün asıl kaynağı ÇKP'dir ve aynı zamanda ÇKP'ye tüm siyasi ve toplumsal örgütlenmeleri kontrol edebilme yetkisi verilmiştir (Wu, 2001: 143-144).

Mao Zedong önderliğindeki Çin'in toplumsal ve siyasal modernleşmesi, Sovyet parti-devleti modeli örnek alınarak gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Ancak Sovyet modelini birebir kopya etmek yerine, Çin'in realitelerine göre yorumlanarak geliştirilen politika ve stratejilerle değişimin sağlanması hedeflenmiştir. "Bianzhi" ya da Sovyet terminolojisindeki adıyla "Nomenklatura" sisteminde olduğu gibi Çin'de devletin başında bir iktidar partisi (ÇKP) bulunmaktadır. Nomenklatura sisteminde, iktidar partisi varlığını silahlı kuvvetlerin yardımıyla korumakta ve silahlı kuvvetlere yapılan personel atamaları üzerinde "kilit memurluklar" aracılığıyla etkili olmaktadır. Parti, atama yetkisini elinde bulundurarak ordu üzerinde hegemonyasını sağladıktan sonra siyasi hayata da hakim olabilmektedir. Ayrıca iktidar partisi, toplumsal hayat üzerindeki ideolojik hakimiyetini sağlamak ve propagandasını yapmak amacıyla kendi kontrolü altındaki medya ve kitle iletişim araçlarını da etkin bir şekilde kullanmaktadır (Shambaugh vd., 2000: 173).

Şekil 1. Çin Siyasi Sistemini Oluşturan Temel Kurumlar

Kaynak:(Lawrence ve Martin, 2013: 3).

Çin Komünist Partisi (ÇKP), nomenklatura sisteminde olduğu gibi toplumu ve siyasi yaşamı yönlendiren ana güç merkezidir. Şekil 1.'de de görüldüğü gibi Çin siyasi sistemini oluşturan temel kurumlar; devletin yasama organı olan Ulusal Halk Kongresi, devletin yürütme gücü olan Devlet Konseyi (Merkezi Hükümet), tüm ülkenin askeri gücü olan Halk Kurtuluş Ordusu ve toplumun tüm kesimlerinin toplandığı danışma yapılanması olan Çin Halkı Siyasi Danışma Konferansı'dır. Bu kurumların hepsi, merkezde ÇKP'nin olduğu kolektif bir liderlik altında faaliyet göstermektedirler. Bu kurumların tepe yönetim düzeylerinde görev alan personellerin atama süreçleri üzerinde ÇKP Organizasyon Komitesi kilit bir rol oynamaktadır (Shambaugh vd., 2000: 173; Lawrence ve Martin, 2013: 2-3).

Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC), kurulduğu 1949 yılından 1954 yılına kadar, toplumdaki tüm kesimlerin temsil edildiği Çin Halkı Siyasi Danışma Konferansı'nın "Ortak Programı" temelinde yönetilmiştir. Çin Halkı Siyasi Danışma Konferansı, 1954 anayasasına göre bir Birleşik Cephe Örgütü olarak iktidarı paylaşan bir organ olarak faaliyet göstermiştir. Günümüzde ise kararlarının bağlayıcılığı olmayan danışma ve tartışma forumu olarak çalışmalarını yürütmektedir. ÇHC' de ilk anayasa yapılarına kadar parti, devlet ve ordu güçlerinin tek merkezde toplanarak ÇKP'nin ülkede tek hakim güç olması için çalışmıştır. Bu amaçla askeri temelli merkezileşmiş bir yönetim yapısı oluşturulmuş ve bu yapı ilk anayasa kabul edilene kadar, ülke genelinde yönetimi sağlanmıştır. 1954 yılında ilk devlet anayasasının kabul edilmesi ile birlikte askeri idareler kaldırılmış ve bunların yerine yeni bir devlet yapılanması ve yeni bir yönetim sistemi anlayışı benimsenmiştir (Heilmann ve Rudolf, 2017: 57).

İlk anayasa ile birlikte Sovyet tipi bir hükümet sistemi ve parti yapılanmasına paralel olarak merkezi hükümetin altında üç kademeli bir yerel yönetim sistemi geliştirilmiştir. Çin'in merkezi hükümet yapılanmasında ÇKP, merkezi güçtür. Yerel düzeydeki ÇKP temsilciliği de günümüzde olduğu gibi yerel hükümet yapılanmasındaki asıl söz sahibi konumundadır. 1954 anayasası kapsamında oluşturulan yerel yönetim birimleri: eyaletler, xian (ilçeler) ya da belediyeler ve xiang (townships), zhen (town) ya da komün'lerdir (Saich, 2001: 110). Komün'ler, 1958 yılında uygulanmaya başlayan ekonomik politikaların desteklenmesi amacıyla kurulmuşlardır ve sonradan idari hiyerarşiye dahil edilmişlerdir. Stalinist planlı ekonomik gelişimin tamamlanması için komünlerin kurulması, daha önceden toprak reformlarını yönlendiren köy yönetim birimlerinin kaldırılmasına neden olmuştur. Genel olarak kurulan bu yönetim birimleri, tarihsel süreç içerisinde yapılan küçük değişikliklerle (komünler hariç) günümüze kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir (Teiwes vd., 2000: 129-130).

ÇKP'nin Çin siyasetindeki kolektif liderliği, Mao Zedong'un önderliğinde Parti'nin inşası için icat edilmiş önemli kurumsal bir yeniliktir. Ancak Mao, 1958-1976 yıllarında ÇKP başkanlığı görevini yürütürken

bireysel liderlik gücünü artırırken, kolektif liderlik ruhunu bozacak davranışlar sergilemiştir. Hu'ya(2016: 44) göre Mao'nun bu tutumu, Çin siyasi sistemini ve yönetim sistemini işlemez hale getirmiştir ve Parti'nin önderliğindeki kolektif liderliğin inşası sürecinde unutulmaması gereken önemli dersler vermiştir. Ancak ileride yaşanacak ekonomik gelişmeler için önemli bir alt yapı oluşturmuştur.

1.2. Deng Xiaoping Dönemi

Mao Zedong, 1976 yılında öldükten iki yıl sonra Deng Xiaoping ve taraftarları ÇKP Merkez Komitesi'ne geri döndüklerinde ekonomik çökmezler, bölünmüş bir toplum ve morallenmiş bir Çin ile karşı karşılaşmışlardır. Mao'nun kişisel liderliği döneminde gerçekleştirilen Büyük İleri Atılım ve Kültürel Devrim hareketleri sonucunda ortaya çıkan siyasi ve ekonomik krizler, Deng'in çözmesi gereken ciddi sorunlar olmuşlardır. Ancak Mao döneminde yapılan hatalı ekonomik girişimler, yapılacak ekonomik reformlar için katkısı yadsınamayacak bir alt yapı da oluşturmuşlardır. Deng ve taraftarları, Mao dönemine ait olan aşırı ideolojik, radikal doktrin ve politikaları terk etmeye başlayarak, Çin'in modernleşme sürecini hızlandırmaları Parti'nin zedelenen imajını da düzeltmeye başlamıştır. Mao sonrası liderler, Çin'in "dört modernizasyon" olarak bilinen tarım, sanayi, savunma, bilim ve teknoloji alanlarının modernleştirilmesine öncelik vermişlerdir. Ancak ekonominin gelişebilmesi için bir dizi politika değişikliğinin yapılması gerekmektedir. Deng da, siyasi yapıda reform yapılmadığı sürece ekonomik reformların başarısız olacağını farkındaydı (Wu, 2001: 165-166).

1975 ve 1978 yıllarında devlet anayasasında yapılan revizyon ve değişiklikler sonucunda ortaya çıkan yeni anayasadaki idari yapılanmaya genel olarak bakıldığında(BeijingReview, 1979: 21):

Seviye: Bütün ülke, eyaletlere, özerk bölgelere ve doğrudan merkezi hükümete bağlı belediyelere bölünmüştür,

Seviye: Eyaletler ve özerk bölgeler; özerk illere, ilçelere, özerk ilçelere ve kentlere bölünür ve kentler de qu'lara (districts) ayrılır,

Seviye: Xian (İlçeler), özerk ilçeler; komünlere ve zhen'lara (towns) bölünür.

Ayrıca doğrudan merkezi hükümete bağlı belediyeler; xian (ilçe) ve qu'lara (districts) bölünür ve ilçeler de komünlere bölünmektedir.

Yukarıdaki idari birim yapılanması hakkında daha detaylı bilgi vermek gerekirse merkezi hükümetin idaresi altında; 22 eyalet, 5 özerk bölge, 3 doğrudan merkezi hükümete bağlı belediye oluşturulmuştur. Bu birimlerin altında da; 29 özerk il (prefecture), 2.138 xian (ilçe)(özerk ilçe, yerleşim yerleri (banners) ve özerk yerleşim yerleri (autonomousbanners) ve 190 kent (cities) bulunmaktadır. Ayrıca, 50.000'in üzerinde halk komünleri (people'scommunes) bulunmaktaydı (BeijingReview, 1979: 22).

1978'de gerçekleştirilen ÇKP 11. Merkez Komitesi 3. Genel Kurul Toplantısı, ÇHC'nin kurulmasından sonra Parti tarihindeki önemli dönüşüm kararlarının alındığı bir toplantı olmuştur (ÇKP Merkez Komitesi Parti Tarihi Araştırmaları Enstitüsü, 2012: 537). 3. Genel Kurul Toplantısı, Çin'in piyasa düzenine yönelmesinin başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir. Çin, bu yönelimle birlikte 30 yıl içerisinde, inanılmaz bir şekilde büyüyerek, dünyanın en kalabalık, yoksul, zayıf ve durağan sosyalist ekonomisine sahipken, şimdilerde ise dünyanın en hızlı büyüyen dinamik ekonomilerinden birine dönüşmüştür (Coase ve Wang, 2015: 91, 191).

Deng Xiaoping, 11. Ulusal Parti Kongresi'ndeki konuşmasında ÇKP'nin önderliğindeki Çin'in geleceğini etkileyecek olan önemli bir konuşma yapmıştır. Deng, Parti'nin ve toplumun tüm gücüyle sosyalist modernizasyona odaklanmasını sağlamak için şu önerilerde bulunmuştur (ÇKP Merkez Komitesi Parti Tarihi Araştırmaları Enstitüsü, 2012: 540):

Bazı bölgelerin, bazı işletmelerin, bazı işçi ve köylülerin diğerlerinden daha önce daha fazla gelir ya da daha fazla kazanç elde edebilmeleri için izin verebilmeliyiz. Onlara daha fazla çalışmaları ve daha büyük başarılar elde etmelerinin karşılığı olarak (diğerlerinden daha önce) daha yüksek yaşam standartlarına kavuşmalarına izin vermemiz gerektiğini düşünüyorum. Bunların iyi bir yaşamın tadını çıkarmaları, komşuları için

çok güçlü bir örnek olacak, diğer bölgelerde, diğer üretim ekiplerinde ve bireylerde onlardan öğrenme isteği uyanacaktır. Bu biçimde bütün ülke ekonomisi, bir dalga gibi ileriye doğru gelişecek, ülkedeki bütün milliyetlerden halkımız bu tip bir yöntemle daha hızlı biçimde refaha kavuşacaktır. Bu yöntem, bütün ülke ekonomisinin gidişini etkileyecek ve yeni bir itici güç sağlayacaktır.

Deng Xiaoping, siyaset ve ekonomi konusunda katıldığı başka bir toplantıda da, Çin'in ekonomik yapısında aşırı merkeziyetçiliğin olduğunu, atılacak cesur adımlarla devlet kurumlarına, yerel yönetim birimlerine, işletmelere ve bireylere kendi inisiyatiflerinedaha çok kullanabilme fırsatı verilerek ekonomi yönetimindeki merkeziyetçi anlayışın terk edilmesi gerektiğini savunmuştur. ÇKP Tam Katımlı Oturum toplantısında, ekonomik sorunların çözülmesi için Deng'inbu önerilerine destek verilerek kabul edilmiştir (ÇKP Merkez Komitesi Parti Tarihi Araştırmaları Enstitüsü, 2012: 539).

Kırsal sanayi, yüzyıllardır Çin ekonomisinin önemli bir parçası olagelmıştır. Mao Zedong öldüğünde uzun süre Çin'in ağır sanayiye yapılan yatırımlar nedeniyle özellikle ihmal edilen tarım sektörü, Çin için büyük sorun teşkil etmekteydi.Mao sonrası Çin halen bir tarım ülkesi konumunda olduğundan dolayı tarım sektöründe reformların yapılması hayati önem taşımaktaydı.Kasaba ve köy girişimleri, devlete ait olan komün'lerin şekil verdiği toplumsal ve ekonomik düzenin bozulması sonucu ortaya çıkmışlardır. Ancak kasaba ve köy girişimleri, komün ve üretim ekiplerinin eski teçhizat ve teknolojisini kullanarak ortaya çıkan bir kırsal sanayi hareketi olmuştur(Naughton, 2007: 171;Coase ve Wang, 2015: 112-113).

Devletin bürokratik kontrolünün dışında tutulan ve kendi inisiyatiflerini kullanabilen kasaba ve köy girişimleri, Çin ekonomisinin en dinamik parçası ve reform hareketlerinin ilk yıllarında büyümenin ve sanayinin gelişmesinin ana motoru olmuşlardır. Kasaba ve köy girişimleri, "Altın Çağ"olan 1978-1996 yılları Çin ekonomisinin sosyalist

piyasa ekonomisine dönüşüm sürecinde önemli bir rol oynamışlardır. 1990'ların ortalarından itibaren artan özelleşme hareketlerine bağlı olarak kasaba ve köy girişimlerinde ortadan kalkmaya başlamışlardır. Buldukları bölgenin koşullarını iyi bilen yerel yöneticilerin liderliği altında kasaba ve köy girişimleri, kırsal bölgelerden başlayan ekonomik dönüşümü çok iyi yönetmişlerdir. Devlete ait girişimler, merkez sanayi üretim planına göre hareket ederlerken kasaba ve köy girişimleri herhangi bir kısıtlamaya maruz kalmadan piyasanın taleplerine göre üretimlerini gerçekleştirmişlerdir. Devlete ait girişimler daha iyi imkan ve teçhizatlara sahip olmasına rağmen emeğin akışkan olmaması, gizli işsizlik ve aşırı bürokratism gibi sorunlar nedeniyle verimli işleyememişlerdir. Kasaba ve köy girişimlerinin yükselmesiyle devletin sanayide tek olma durumu ortadan kalkmış ve çok geçmeden devlete ait girişimler, üretim ve verimlilik konusunda ağırlık vermeye başlamışlardır (Naughton, 2007: 271-275; Coase ve Wang, 2015: 111-118).

1970'lerin sonunda başlatılan ekonomik reformlar, dışa açılma politikası kapsamında 1980'li yılların başında kıyı bölgelerinde yabancı yatırımcılara özel ekonomik bölgeler oluşturulmuştur. Ülkedeki idari hiyerarşi yapılanmasında herhangi bir değişiklik yapılmadan kıyı bölgelerde özel ekonomik politikalar ve teşvikler uygulanarak yabancı yatırımcıların ülkeye çekilmesi hedeflenmiştir (Sezen, 2016: 191-192). Dış dünyaya açılım kapsamında ilk olarak Guangdong ve Fujian eyaletlerinde yatırım teşviki yasaları ve özel politikalar uygulanmaya karar verilmiştir. İkinci olarak da Guangdong eyaletinde yer alan Shenzhen, Zhuhai ve Shantou kentlerinde ve Fujian eyaletinde de Xiamen kentinde "Özel Ekonomik Bölgeler" kurulmuştur. Özel Ekonomik Bölgelerin kurulmasının arkasında yatan düşünce "kapitalizmi sosyalizmin yararı için kullanmaktır". Yabancı yatırımların ve yeni ileri teknolojilerin bu bölgeye gelmesiyle ekonomik gelişmelerin artmasına bağlı olarak yeni ekonomik yatırımlar bölgelerde kurulmuştur (ÇKP Merkez Komitesi Parti Tarihi Araştırmaları Enstitüsü, 2012: 556; Coase ve Wang, 2015: 127).

Deng Xiaoping iktidara geldikten sonra yeni bir anayasa anlayışını benimsenmiştir. 1982 anayasasıyla birlikte, önceki 1954 anayasasında ciddi revizyonlar ve değişiklikler yapılarak anayasa nerdeyse baştan restore edilmiştir. Yeni politikaların geliştirilebilmesi ve ekonomik gelişme taleplerinin karşılanabilmesi için yeni maddeler eklenmiştir. Özellikle de ülke ekonomisinin ana direğinin devlet girişimlerinin olduğu ve bireysel sektörün de tamamlayıcı bir sektör olduğu belirtilmiştir. Yani devlet ulusal ekonomideki baskın güçtür. Bireysel sektörün çıkarları ve hakları devletin koruması altındadır ve devlet kolektif ekonominin gelişmesi için teşviklerde bulunur ve yönlendirir. Burada “özel sektörden” bahsedilmemektedir ancak 1988’de özel sektörü de kapsayacak şekilde yeni düzenlemeler yapılmıştır (Oktay, 2017: 64; 中国政府法制信息网 (Çin Hükümeti Yasal Bilgi Ağı), 21.09.2018, www.chinalaw.gov.cn).

13. ÇKP Merkez Komitesi 4. Genel Kurul Toplantısı’ndan sonra Jiang, Zemin Parti’nin yeni lideri olarak seçilmiştir. Toplantı’da, Çin karakteristiğine uygun olan sosyalizmin nasıl inşa edileceği ve gelişiminin derinleştirilmesi için yeni bakış açılarına ihtiyaçları oldukları ifade edilmiştir. Bununla ilgili olarak Jiang, 2000 yılında Çin’in güney bölgesinde yer alan Guangdong’ya yaptığı gezi sırasında ÇKP’nin, her zaman ekonomik kalkınmanın ve toplumsal gelişmenin temsilcisi olması gerektiğini söylemiştir ve “sangedaibiao” (threerepresents, üç temsil) söylemi kapsamında “gelişmiş üretici güçlerin”de ÇKP’ye dolayısıyla da devlet yönetiminde de yer almasının önü açılmıştır. ÇKP’nin geleneksel olarak temsil ettiği sınıflar; işçiler, köylüler, aydınlar, askerler ve kadrolardır (cadres). ÇKP devrimci ve ideolojisine bağlı kalma anlayışında değişikliğe giderek, daha az ideolojik yönetici bir partiye dönüşmüştür. Yani, Çin’in idari birimlerinin liderlerinin profillerinin de değişmesine imkan verilmiştir. ÇKP’nin politik desteğini genişletmek için yaptığı bu ironik ve rasyonel hamle ileride Çin’de sürpriz gelişmelerin yaşanmasına neden olabilir (Constitution of the Communist Party of China, 29.05.2018, www.xinhuanet.com; Joseph vd., 2014: 182-183).

1970'li yıllarda başlatılan politik, ekonomik ve toplumsal reformlar zamanla genişleyip derinleşmiştir. Aralık 2001'de Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) katılımıyla ülkenin uluslararası sistemdeki yeri güçlenmeye başlamıştır. Çin, DTÖ'ye katılarak aynı zamanda uluslararası ekonomik sistemin yükümlülüklerini, tarife oranları düzenlemelerini ve ticari engelleri kaldırmayı da kabul etmiştir (Lieberthal, 2004: 259). Böylece, Çin'in hem gayri safi yurtiçi hasılası hem de dış ticaret hacmi hızlı bir şekilde artış göstererek genişlemiş ve daha önce de belirtildiği gibi günümüzde Çin, dünyanın en büyük ihracatçısı ve dünyanın ikinci en büyük ithalat yapan ülkesi konumundadır (Coase ve Wang, 2015: 282).

Çin'de 40 yılı aşkın süredir devam eden ekonomik gelişme ve yükselmeye bağlı olarak toplum içerisinde ve bölgeler arasında eşitsiz gelişim dağılımı, işsizlik, sağlık hizmetlerinin yetersizliği ve çevrensel sorunlarda artış göstermiştir. Önceki devlet başkanı ve ÇKP Genel Sekreteri Hu Jintao ve günümüzdeki devlet başkanı ve ÇKP Genel Sekreteri Xi Jinping döneminde politik söylemlerden çok toplumun durumu ile ilgili olarak; sosyal adalet çağırısı yapılarak “uyumlu sosyalist bir toplum” ve “Çin Rüyası” olan “orta halli bir refah toplumunun” inşa edilmesi hedef olarak belirlenmiştir (Joseph, 2014: 183-185).

Çin'in ekonomik gelişmesinin arkasında yatan temel politikalarından biri olan yerel yönetim birimlerinin mali desantralizasyonlarının olumsuz bir sonucu olarak parti ve devletin yerel güç birimlerinde yolsuzluk ve rüşvet sorunu ortaya çıkmıştır. Çin'in Guizhou Eyaleti Parti Sekreteri, Anhui Eyaleti'nin valisi, Gansu Eyaleti Vali Yardımcısı vb. birçok kişi yolsuzluk ve rüşvet suçlamasıyla çıkarıldıkları mahkemelerde suçlu bulunarak görevlerinden alınmışlardır (Xinhua News Agency, 04.10.2018, www.xinhuanet.com). Parti ve devlet kurumlarında artan rüşvet, yolsuzluk, güç istismarı ve görevi kötüye kullanma durumlarının önüne geçebilmek amacıyla Mart 2018'deki Anayasal değişiklikler kapsamında “Devlet Denetleme Komisyonu” (ya da Ulusal Denetim Komisyonu) yeni bir devlet organı olarak kurulmuştur (Xinhua

News Agency, 05.10.2018, www.xinhuanet.com). Ayrıca daha öncesinde Çin'deki ekonomik reformların sonucu olarak doğrudan Devlet Konseyi'ne (Merkezi Hükümet) bağlı özel bir kurum olan ve devlete ait girişimlerin denetimini ve yönetilmesini, temel ilkelerini ve ilgili yasaları düzenleyen "Devlet Varlıklarını Denetleme ve İdare Komisyonu" (SA-SAC- State-owned Assets Supervision and Administration Commission) kurulmuştur (State-owned Assets Supervision and Administration Commission of the State Council, 04.10.2018, en.sasac.gov.cn).

2. Çin'in Günümüzdeki Yerel Yönetim Sistemi

Çin Halk Cumhuriyeti, üniter ve merkezi bir yapılanmaya sahiptir. Çin, sahip olduğu toprakların genişliği, dünyanın en kalabalık nüfusu ve bölgelerin gelişmişlik düzeylerinin farklılık göstermesi sebebiyle merkezden yönetilmesi oldukça zor olan bir ülkedir. Bu sebeple; merkezi hükümetin gücünü yerel yönetim birimleriyle paylaştığı çoklu yapılanmaya dayanan karma bir yönetim sistemi benimsenmiştir (Tuoheti, 2014: 67; Sezen, 2016: 171).

Çin siyasetindeki desantralizasyon ve bölgeler arasındaki yoğun rekabet gücü, yerel yönetim yapılanmasını etkilemektedir. Yerel hükümet yetkilileri, nomenklatura sisteminde olduğu gibi Pekin (Parti-devlet) tarafından yerel ekonomilerin performansına göre atandıkları için, yerel yöneticiler buldukları bölgeleri birer işletme gibi yönetmektedir. Bu da bölgeler arasında bir rekabet oluşturmaktadır. Merkezi hükümet de bu şirketlerin liderliğini ağırlığını hissettirecek bir şekilde yürütmektedir (Coase ve Wang, 2015: 318).

Çin Merkezi Hükümeti (Devlet Konseyi), ülkenin savunulması ve dış politikanın yürütülmesini sağlarken, Çin karakteristiğine uygun idari adem-i merkeziyetçilik kapsamında; eğitim, ulaşım, sağlık, iç güvenlik vb. hizmetler, yerel yönetim birimleri tarafından sağlanmaktadır. Merkez ve yerel yönetim arasındaki görev ve yetki paylaşımı dünyadaki yaygın üniter devlet yapılanmalarından farklılıklar göstermektedir. Çin'deki idari adem-i merkeziyetçilik düzeyinin göstergesi olarak da,

devlet harcamaları içerisinde yerel yönetim birimlerinin % 85 civarında olan harcamalarının yüksek oranı gösterilebilir. Yerel yönetim birimlerine bu düzeyde güç aktarılması, Çin'in üniter devlet yapısının bozulmasına neden olabilir (Oktay, 2017: 131).

Günümüzdeki Çin Devlet Anayasası 1982 yılında kabul edilmiş ve anayasada görülen yetersizlik ve eksiklikler sebebiyle de 1988, 1993, 1999, 2004 ve son olarak Mart 2018'de yeniden gözden geçirilerek düzeltmeler ve yeni eklemeler yapılmıştır. ÇHC Devlet Anayasasının 30. maddesine göre Çin'in idari bölünmesi 3 kademeli bir sisteme dayanmaktadır. Bu idari yapılanma aşağıdaki gibidir (中国政府法制信息网 (Çin Hükümeti Yasal Bilgi Ağı), 21.09.2018, www.chinalaw.gov.cn):

Bütün ülke, eyaletlere, özerk bölgelere ve doğrudan merkezi hükümete bağlı belediyelere bölünmüştür,

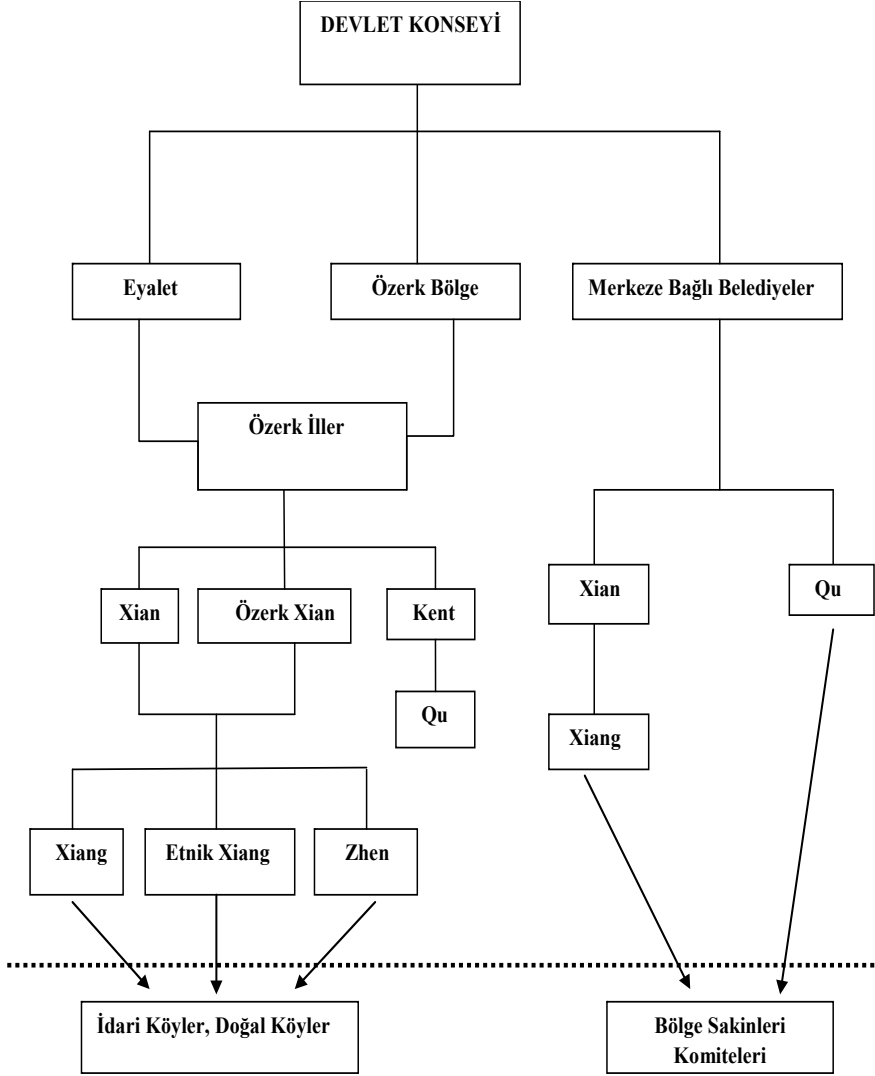
Eyaletler ve özerk bölgeler; özerk illere, ilçelere, özerk ilçelere ve kentlere bölünmüştür,

İlçeler ve özerk ilçeler; xiang'lara (townships), etnik xiang'lara ve zhen'lara (towns) bölünmüştür.

Doğrudan merkezi hükümete bağlı belediyeler ve diğer büyük kentler; qu'lara (districts) ve xian'lara (counties, ilçelere) ayrılırlar. Özerk iller; ilçelere, özerk ilçelere ve kentlere ayrılmaktadırlar. Bütün özerk bölgeler, özerk iller ve özerk ilçelerin hepsi etnik özerk bölgeler olarak kabul edilmektedirler. Ayrıca devlet anayasasının 31. maddesine göre devlet, gerekli görmesi halinde özel idari bir bölge kurabilir. Kurulan özel idari bölgede uygulanacak olan sisteme, bölgenin özel durumlarına göre Çin'in yasama organı olan Ulusal Halk Kongresi tarafından karar verilmektedir. Hong Kong ve Macao Özel İdari Bölgeleri, eyalet düzeyinde olan yönetim birimleridir.

Günümüzde, Çin'de 22 (+1) eyalet, 5 özerk bölge, 4 doğrudan merkezi hükümete bağlı belediye ve 2 özel idari bölge bulunmaktadır. Çin, Tayvan'ı 23. eyaleti olarak kabul etmektedir ancak bu konu üzerinde uluslararası arenada tartışmalar devam etmektedir (TheStateCouncilThePeople'sRepublic of China, 25.09.2018, english.gov.cn).

Şekil 2. Çin'in Yönetim Yapılanması



Kaynak: (Shambaugh vd., 2000:169; Saich, 2001: 143; Joseph vd.; 2014: 9; 中国政府法制信息网 (Çin Hükümeti Yasal Bilgi Ağı), 21.09.2018, www.chinalaw.gov.cn)

Çin'in idari hiyerarşik yapılanması Şekil 2.'de görüldüğü gibidir; ulusal, eyalet-özerk bölge-belediye (ya da kent), xian (ilçe) ve zhen (town, kasaba) ya da xiang'dan (township) oluşmaktadır. Parti ve devlet yapılanması birbirlerine paralel bir şekilde oluşturulmaktadır. Şekil 2.'de görüldüğü gibi; eyaletler, idari hiyerarşinin birinci seviyesinde yer alan birimlerdir. Özerk Bölgeler ve Doğrudan Merkezi Hükümete Bağlı Belediyeler, eyalet düzeyinde olan yönetim birimleridir. Kırsal bölgelerde yer alan köy birimleri ve kentsel bölgelerin altında kurulan bölge sakinleri komiteleri, devletin resmi idari yapılanmasında yer almayan özerk yönetim birimleridir.

Çin Ulusal İstatistik Bürosu'nun yayınladığı en son verilere göre idari birimleri ile ilgili bilgiler şöyledir (National Bureau of Statistics of China, www.stats.gov.cn, 16.10.2018):

- 33 (+1) eyalet düzeyinde birim,
- 334 il düzeyinde (地级-diji, prefecturelevel) birim,
- 293 il düzeyinde kent (地级市-dijishi),
- 2.851 ilçe düzeyinde (县级-xianji) birim,
- 954 kentlerin altında yer alan qu (市辖区- shixiaqu, citydistrict),
- 360 ilçe düzeyinde kent (县级市-xianjishi),
- 1366 ilçe (县-xian),
- 117 özerk ilçe (自治县-zizhixian),
- 39.862 xiangzhen seviyesinde (乡镇级) birim,
- 10.872 xiang seviyesinde (乡级-xiangji, townshiplevel) birim,
- 20.883 zhen (镇-town),
- 8.105 sokak ya da bölge sakinleri komiteleri (街道-streetcommunities) bulunmaktadır.

2.1. Kentsel Bölge Yönetimleri

Çin, günümüzdedünyanın en büyük kentsel nüfusuna sahip ülkedir ve dünyanın en hızlı kentleşen ülkesi konumundadır. 25 yıl öncesine göre dört Çinli'den biri kentlerde yaşamaktayken şimdi ise % 57.35'i yani yarısından fazlası kentlerde yaşamaktadır (National Bureau of Statistics

of China, 25.09.2018, www.stats.gov.cn). 1980'lerden önce kentsel bölgeleri, tarım dışı nüfusa kayıtlı insanların yaşadığı bölgeler olarak tanımlamak yeterli olmaktadır. Ancak günümüzde ekonomik nedenler başta olmak üzere kırsal bölgelerden kentsel bölgelere göç gibi çeşitli sebepler bu tanımlamayı zorlaştırmaktadır. Günümüzde Çin'deki kentler (city)3 temel düzeyde yapılanmıştır; xian (county, ilçe), diqu (prefecture) ve eyalet (sheng). İlçe düzeyindeki kentler, kırsal xian'lar ile (counties) eşit düzeydedir ve genellikle yakınındaki daha geniş kentlerin yetkisi altında olma eğilimi gösterirler. Diqu (Prefecture) düzeyindeki kentler, aslında tam olarak (gerçek) kent sayılmazlar ve büyük bir şehri (major-city) kuşatan daha geniş kapsamlı bölgelerdir ve önemli kırsal hinterlandları olan kentlerdir. 1990'ların sonlarından beri de eyalet (sheng) ve xian (county, ilçe) arasında yer alan örgütsel birimler olan kentlerin yapılanmasına benzer güçlü kentler oluşturulmuştur. Pekin, Chongqing, Tianjin ve Shanghai, doğrudan yönetilen (idari) belediyeler (zhixiashi) olarak merkezi hükümetin altında herhangi bir aracı kurum olmadan yönetilmektedirler. Kent düzeyindeki yerleşim birimleri altında taban birimleri olarak faaliyet gösteren bölge sakinleri komiteleri (residents-committees) vb. yapılanmalar bulunmaktadır (Hurst vd., 2014: 322-323).

ÇHC devlet anayasasınının 96. ve 97. maddelerine göre; devletin yerel yönetim güçleri olan eyaletlerin, doğrudan merkezi hükümete bağlı belediyelerin ve qu'lara (districts) ayrılmış kentlerin yöneticileri, alt düzeydeki halk kongreleri tarafından dolaylı seçimler sonucunda belirlenmektedir. Yani burada ÇKP, nomenklaturasistemine uygun olarak seçimlere etkide bulunur (中国政府法制信息网 (Çin Hükümeti Yasal Bilgi Ağı), 21.09.2018, www.chinalaw.gov.cn).

2.2.Kırsal Bölge Yönetimleri

1980 yılında Çin'in nüfusunun yaklaşık % 81'i kırsal bölgelerde yaşamaktaydı ve bu oran 2011'de ilk defa % 50'nin altına düşmüştür. Çin hükümetinin açıkladığı 2017 verilerine göre ise bu rakam % 42.65'e kadar gerilemiştir. Yani 600 milyona yakın insan hala kırsal bölgelerde yaşamaktadır (NationalBureau of Statistics of China, 25.09.2018, www.

stats.gov.cn). 1982 yılına kadar kırsal bölgelerde yaşayan insanlar komünler ve onun alt birimleri olan üretim tugayları ve üretim ekipleri altında yaşamışlardır. 1980'lerde kırsal bölgelerin idari hiyerarşi yapılması, kolektivizmin terk edilmesi (decollectivization) ve komünlerin sayısının azalmasıyla dramatik bir şekilde değişmiştir. 1982 yılında kabul edilen anayasa ile komünler kaldırılarak yeniden zhen (town) ve xiang (township) idari birimleri olarak adlandırılmışlardır. Böylece, Komünizm öncesi geleneksel sosyal organizasyon yapısına dönüşmüştür. (Kennedy vd., 2014: 294-295).

Kırsal bölge sakinleri ilçe seviyesinin altındaki birimler olan zhen, xiang ya da köylerde yaşamaktadır. Zhen ve xiang'lar, devletin idari hiyerarşisinin en altında yer alan birimlerdir. 1982 anayasasından beri köyler, devletin resmi idari yapısının bir parçası olarak kabul edilmektedir. Devlet anayasasının 111. maddesine göre köyler, kendi kendini yöneten birimler (self-governingunits) olarak kabul edilmektedir (中国政府法制信息网 (Çin Hükümeti Yasal Bilgi Ağı), 21.09.2018, www.chinalaw.gov.cn). Günümüzde Çin'de idari köy (administrativevillage) ya da idari bölge olarak adlandırılan 600.000 civarında köy bulunmaktadır ve köylerin nüfusu 1000-2000 arasında değişmektedir. Her köyde kendi içerisinde, 7 küçük grup (smallgroups) ya da doğal köylere (naturalvillages) ayrılmaktadır. Kent merkezlerine yakın bazı yoğun nüfuslu küçük yerleşim yerleri (2000 civarı nüfusla) tipik bir köy kadar büyük olabilmektedirler (Kennedy vd., 2014: 295).

Devlet anayasasının 96. ve 97. maddelerine göre xiang (township) ve zhen (town) gibi kırsal bölgelerin yerel devletin gücünü temsil eden halk kongresi üyeleri, direkt seçmenler tarafından yapılan oylamalar sonucunda göreve gelmektedirler (中国政府法制信息网 (Çin Hükümeti Yasal Bilgi Ağı), 21.09.2018, www.chinalaw.gov.cn). Çin'de ilk doğrudan seçim uygulaması 30 Aralık 1918 tarihinde BuyunZhen'inde uygulanmıştır. Zhen'lar (towns, kasabalar) altında yaşayan köylüler, zhen'in liderini seçmek için oy kullanmışlardır (Kennedy vd., 2014: 310).

Sonuç

Çin Halk Cumhuriyeti, Mao Zedong önderliğinde 1949 yılında kazanılan halkın demokratik devrimi sonucunda kurulmuştur. Mao'nun önderliğindeki ÇKP ile sosyalist yeni bir Çin inşası için siyasi, ekonomik ve toplumsal yaşamı düzenleyecek olan yeni stratejik politikalar geliştirilmiştir. Yeni bir Çin'in inşası için benimsenen Sovyet tipi sosyalist gelişme modeli uygulamaları, Çin'in toplumsal ve ekonomik yapısına uygun olmadığı için başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Sosyalizmeulaşma yolunda izlenen yanlış politikalar ve uygulamalar çok sayıda insanın hayatını kaybetmesine neden olmuştur. 1970'li yılların sonunda Deng Xiaoping ve Chen Yun önderliğinde başlayan ekonomik reform ve dönüşüm hareketiyle, Sosyalizm bir amaç olmaktan çıkarak kullanılan bir araç haline dönüşmüştür. Yani merkezi yönetimin yerel ekonomi yönetimi üzerindeki gücü göreceli olarak azaltılmıştır. Ekonomik sistemdeki gelişmelere bağlı olarak da siyasi yönetim düzeninde yeni düzenlemeler yapılmıştır.

Çin'in yönetim sistemi ilgili olarak geleneksel bir Çin deyiminde, "gökyüzü çok yukarıda, imparator ise çok uzakta" olduğu ifade edilmektedir. Yönetimde merkezileşme (Junxian) ve desantralizasyon (fengjian) arasındaki gerilim Çinli yöneticilerin en çok tartıştığı konu olmuştur. Ancak, geleneksel Çin savaş sanatlarından biri olan Taijiquan'daki "ying ve yang" (doğadaki her şeyde karşıtlık ilkesinin olduğu ve bu karşıtlık ilerlemeyi sağlamaktadır) kutupları arasındaki ilişki gibi yönetimde merkezileşme ve desantralizasyon arasındaki güç rekabeti ilişkisi, Çin siyasi sisteminde dengeyi sağlamaktadır (Coase ve Wang, 2015: 55). Mao Zedong'un önderliği döneminde bile ancak belirli bir dönem yönetimin merkezileştiği görülmüştür. Mao'nun kendisi de Çin'in tek tip bir merkezci yönetim anlayışıyla yönetilemeyeceğinin farkında olmuştur.

Deng önderliğinde başlatılan Çin'in ikinci uzun yürüyüşü (ekonomik) döneminde yapılan yönetim düzenindeki değişiklikler genellikle; Komünizm öncesi yönetim birimlerinin yeniden kurulması ve gelişen ekonomik ihtiyaçlara göre yeni yönetim birimlerinin kendi inisiyatiflerini daha çok kullanabilecekleri şekilde düzenlenmiştir. Merkez (ÇKP

Merkez Komitesi ve Devlet Konseyi) ve yerel yönetimler arasındaki güç rekabetinin devam etmesi sağlanaraksiyasi sistemdeki denge korunmaya devam etmektedir.

TRANSFORMATION OF CHINESE REPUBLIC AND LOCAL GOVERNMENTS

Abstract

The People's Republic of China was established on October 1, 1949 under the leadership of Mao Zedong. The Chinese Communist Party, led by Mao, whose ultimate goal is to establish a Communist state, has built a new socialist Chinese state that reorganizes social, economic and political life. The economic and political practices in the process of the construction of a socialist China negatively affected the functioning of the political and social order. Starting from the late 1970s after the death of Mao, the opening up of the reform process in the economy led to the transformation of the socialist democratic system in China. New administrative reforms were required by the state to strengthen China's move to build a socialist economy. In the context of these reforms, the intervention of the central government to the economy and the reduction of the bureaucracy increased the power of local government units. The managers of the local government units, who know well the region which they are in, have accelerated China's economic change and development process. The transfer of some duties and powers of the Central Government to local units has brought about the deterioration of China's unitary state structure and some administrative problems. During this study, changes in the local government structure will be tried to be explained depending on the transformations in the Chinese economy.

Key Words: People's Republic of China, Chinese Communist Party, Mao Zedong, Deng Xiaoping, Local Governments.

Kaynakça

- BeijingReview, 1979. China'sStructure of StatePower, 22 (20), People'sRe-public of China, 32p.
- Coase, R. Ve Wang, N., 2015. Çin Nasıl Kapitalist Oldu?, BigBang Ya-yınları, Çev.: İ. Yılmaz, Ankara, 460s.
- Constitution of theCommunistParty of China, 2017. http://www.xinhu-anet.com/english/download/Constitution_of_the_Communist_Party_of_China.pdf (29.05.2018).
- ÇKP Merkez Komitesi Parti Tarihi Araştırmaları Enstitüsü, 2012. Çin Komünist Parti Tarihi, Çev.: T. Aliyev, Cilt 1, Canut Yayınları, İstanbul, 620s.
- Fairbank, J. K. Ve Goldman, M., 2006. China A New History, Second Enlarged Edition, TheBelknapPress of Harvard UniversityPress, Cambridge, Massachusetts, London, England, 560p.
- Heilmann, S. Ve Rudolf, M., 2017. "TheConstitution of thePartyState", China'sPoliticalSystem, Edt.: S. Heilmann, Rowman&Littlefield Publishing, United States of America, pp. 56-62.
- Hu, A.,2016. Çin Komünist Partisi Nasıl Yönetiliyor, Çev.: D. Kassymov, Yeni İnsan Yayınları, İstanbul, 240s.
- Hurst, W.,2014. "Urban China: ChangeandContention", Politics in China, Edt.: W. A. Joseph, Second Edition, Oxford UniversityPress, Uni- ted States of America, pp. 320-341.
- Joseph, W. A.,2014a. "StudyingChinesePolitics", Politics in China, Edt.: W. A. Joseph, Second Edition, Oxford UniversityPress, United States of America, pp. 3-38.
- _____, 2014b. "IdeologyandChina'sPolitical Development", Politics in China, Edt.: W. A. Joseph, Second Edition, Oxford University- Press, United States of America, pp. 149-191.
- Kennedy, J. J., 2014. "RuralChina: Reform andResistance", Politics in China, Edt.: W. A. Joseph, Second Edition, Oxford UniversityP- ress, United States of America, pp. 293-319.

- Lawrence, S. V. Ve Martin, M. F., 2013. "Understanding China's Political System", Reports, Congressional Research Service (Federation of American Scientists), 41p.
- Lieberthal, K., 2004. *Governing China*, Second Edition, W. W. Norton & Company Press, New York-London, 498p.
- National Bureau of Statistics of China, 2017a. "Total Population by Urban and Rural Residence and Birth Rate, Death Rate, Natural Growth Rate by Region (2016)", Annual Data, <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2017/indexeh.htm> (25.09.2018).
- _____, 2016b. "全国行政区划(2016)年底"-Divisions of Administrative Areas in China (End of 2016), <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2017/indexch.htm> (16.10.2018).
- Naughton, B., 2007. *The Chinese Economy*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London, England, 528s.
- Oktay, F., 2017. *Çin: Yeni Büyük Güç ve Değişen Dünya Dengeleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 694s.
- Saich, T., 2001. *Governance and Politics of China*, Palgrave Press, New York, 349p.
- Sezen, S., 2016. *Çin'in İkinci Uzun Yürüyüşü*, 2. Basım, TODAİE Yayıncılık, Ankara, 476s.
- Shambaugh, D., 2000. "The Chinese State in the Post-Mao Era", *The Modern Chinese State*, Edt.: D. Shambaugh, Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom, pp. 161-187.
- State-owned Assets Supervision and Administration Commission of the State Council, 2018. "What We Do", http://en.sasac.gov.cn/2018/07/17/c_7.htm (04.10.2018).
- Teiwes, F. C., 2000. "The Chinese State during the Maoist Era", *The Modern Chinese State*, Edt.: D. Shambaugh, Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom, pp. 105-160.
- The State Council The People's Republic of China, 2014. "Administrative Division", Archive, China ABC, http://english.gov.cn/archive/china_abc/2014/08/27/content_281474983873401.htm (25.09.2018).

- Tuoheti, G.,2014. “Çin Halk Cumhuriyeti’nde Yerel Yönetimler”, Yerel Politikalar Akademik Araştırma ve Düşünce Dergisi, 3 (6), ss. 65-76.
- Xinhua News Agency, 2018a.“FormerSeniorOfficialsProsecutedforBribery”, Edt.:Liangyu, http://www.xinhuanet.com/english/2018-08/08/c_137376420.htm(04.10.2018).
- _____, 2018b. 中华人民共和国宪法修正案 (Çin Halk Cumhuriyeti Anayasa Değişikliği), Edt.: Q. Zhongbing, http://www.xinhuanet.com/politics/2018lh/2018-03/11/c_1122521235.htm (05.10.2018).
- Wu, E. X., 2001. “Reconceptualizing“One Country, TwoSystems” in theQuestforAutonomyand Human Rights in Hong Kong under-ChineseSovereignty”, DoctoralThesis, University of Toronto, GraduateDepartment of Law, Canada.
- 中国政府法制信息网 (Çin Hükümeti Yasal Bilgi Ağı), 2018. “中华人民共和国宪法(Çin Halk Cumhuriyeti Anayasası)”, 法律法规规章 (Kanunlar ve Yönetmelikler), 法律 (Kanun),http://www.chinalaw.gov.cn/art/2018/3/22/art_11_207681.html(21.09.2018).